

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa,

Adam Bodnar

XI.7036.41.2017.AKB

Pani

Anna Zalewska

Minister Edukacji Narodowej

al. J. Ch. Szucha 25

00-918 WARSZAWA

Problematyka praw osób głuchych pozostaje od wielu lat jednym z priorytetów kolejnych Rzeczników Praw Obywatelskich. Biorąc pod uwagę doświadczenia zebrane w związku z aktywnością Rzecznika w tym obszarze, niniejszym pismem chciałbym zwrócić uwagę Pani Minister na problem dotyczący ochrony praw słyszących dzieci i młodzieży, wychowywanych przez głuchych rodziców.

Jak wynika z danych zbieranych przez organizacje pozarządowe, ponad 90% głuchych rodziców wychowuje słyszące dzieci (KODA¹ – z ang. Kids/Kid of Deaf Adults – słyszące dzieci niesłyszących rodziców do ukończenia 18. roku życia). Są to rodziny, w których spotykają się dwa zupełnie odmienne kulturowo i językowo światy – głuchych i słyszących. Wyjątkowa sytuacja tych rodzin stawia przed ich członkami różnorakie wyzwania: komunikacyjne, wychowawcze oraz te związane z kreowaniem unikalnej tożsamości dzieci w nich się wychowujących. KODA to w istocie dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych, podobnie jak inne dzieci dwukulturowe i dwujęzyczne, mimo że w Polsce do tej pory nie zostały za takie uznane. Oznacza to także, że nie mogą uzyskać koniecznego wsparcia na terenie szkoły oraz ze strony specjalistycznych placówek.

Analizy Rzecznika Praw Obywatelskich wskazują, że nie jest znana liczba dzieci KODA w Polsce. Kuratoria Oświaty prowadzą wprawdzie ewidencje uczniów niepełnosprawnych, a więc m.in. dzieci niesłyszących w wieku szkolnym, ale nie KODA. Powyższe sprawia, że jako grupa o specjalnych potrzebach słyszące dzieci niesłyszących rodziców są niewidoczne dla polskiego systemu edukacji.

---

¹ Terminem CODA (z ang. Children/Child of Deaf Adults) określa się dorosłe słyszące dzieci niesłyszących rodziców.

Z satysfakcją odnotowuję coraz częstsze dyskusje na temat polskiego języka migowego i kultury głuchych pojawiające się w debacie publicznej. Niestety niezwykle rzadko obejmują one KODA. Problemy, jakie niesie ze sobą wychowywanie słyszącego dziecka przez głuchych rodziców, pozostają również na marginesie zainteresowań badaczy i pedagogów. Należy zauważyć, że brak aktualnie szerokiej analizy problemów i potrzeb KODA, przede wszystkim w obszarze edukacji. Tymczasem dotyczą je tak poważne zjawiska jak odwrócenie i „pomieszanie” ról w rodzinach, czy tzw. parentyfikacja KODA. Słyszące dzieci głuchych rodziców często zmagają się z nadmiernymi obciążeniami, pełniąc niejednokrotnie rolę tłumacza, przewodnika i opiekuna niesłyszących matki lub ojca, często bez żadnej pomocy z zewnątrz. W procesie tym niejednokrotnie uczestniczą szkoły wykorzystując uczniów w roli tłumaczy w kontakcie szkoła - rodzice. Do Rzecznika Praw Obywatelskich docierają również niepokojące informacje o pełnieniu roli tłumacza przez słyszące dzieci głuchych rodziców w kontaktach z przedstawicielami służby zdrowia, zwłaszcza w czasie badań i konsultacji lekarskich. W mojej ocenie, wykonywanie funkcji tłumacza przez dzieci może mieć negatywny wpływ na ich rozwój ze względu na konieczność samodzielnego zmierzania się przez nie z intymnymi szczegółami dotyczącymi stanu zdrowia rodziców, gdyż żadne wsparcie psychologiczne nie jest im oferowane. Takie sytuacje prowadzą również do naruszenia ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach porozumiewania się (Dz. U. Nr 209, poz. 1243, ze zm.). Oznacza to, że nierozpoznane potrzeby KODA mogą stać się źródłem problemów tak wychowawczych, jak i edukacyjnych, utrudniając osiągnięcie dobrych wyników w nauce oraz hamując dostrzeżenie i rozwinięcie potencjału takiego ucznia.

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich ubolewam nad tym, że głusi rodzice – często będący świadomi obciążeń, na jakie narażone jest ich dziecko – ze względu na niedostateczną znajomość języka polskiego oraz niską świadomość prawną, nie są w stanie skutecznie ubiegać się o pomoc dla swoich dzieci. Należy mieć również na uwadze, że KODA mogą stać się ofiarami szczególnego rodzaju dyskryminacji, czyli tzw. dyskryminacji przez asocjację, tj. ze względu na niepełnosprawność swoich rodziców².

W 2013 r. Rzecznik Praw Obywatelskich powołał Zespół do spraw osób głuchych. W marcu 2017 r. Zespół został przekształcony w Komisję Ekspertów ds. Osób Głuchych. Celem działalności Komisji jest zbieranie informacji dotyczących bardzo specyficznych problemów i potrzeb osób głuchych oraz identyfikacja przyczyn naruszenia praw tej grupy osób.

---

² Pojęcie dyskryminacji przez asocjację (powiązanie) zostało sformułowane na bazie orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Na szczególną uwagę zasługuje orzeczenie z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie Sharon Coleman przeciwko Attridge Law (C-303/06). Trybunał uznał w tym wyroku, że nie jest konieczne, by ktoś, kto jest obiektem dyskryminacji, musiał być źle traktowany z uwagi na swoją niepełnosprawność, bowiem wystarczy, by był on źle traktowany z uwagi na niepełnosprawność w ogóle, a podstawę dyskryminującego traktowania może stanowić także „więź” z osobą niepełnosprawną.

W ramach prac Komisji Ekspertów ds. Osób Głuchych opracowany został pakiet informacyjny z myślą o szkołach i poradniach psychologiczno-pedagogicznych pn. „CODA – inność nierozpoznana. Słyszące dzieci – niesłyszący rodzice”³. Jak piszą we wstępie autorki – dr Małgorzata Czajkowska-Kisil i mgr Agnieszka Klimczewska – celem opracowania „jest zwiększenie przydatnej nauczycielom, personelowi szkolnemu, psychologom i innym specjalistom wiedzy na temat specyfiki rozwoju i szczególnych wyzwań stojących przed słyszącymi dziećmi wychowującymi się w rodzinach niesłyszących”. Zawarte w publikacji wskazówki dotyczące skutecznych sposobów komunikowania się z osobami niesłyszącymi mogą pomóc w budowaniu właściwych relacji między szkołą a rodziną, w której wychowują się KODA.

Przekazując Pani Minister powyżej omawiane opracowanie, proszę o rozważenie polecenia go placówkom podległym Ministerstwu Edukacji Narodowej, jako lektury zwracającej uwagę na specyficzne potrzeby dzieci niesłyszących rodziców.

Ponadto, mając na uwadze brak informacji o sytuacji KODA w systemie edukacji, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2017 r., poz. 958), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do problemu wsparcia KODA w placówkach edukacyjnych. W szczególności proszę o wyjaśnienie, czy w Ministerstwie Edukacji Narodowej analizowana była sytuacja tej grupy uczniów oraz, czy w planach Pani Minister jest uznanie KODA za osoby wymagające specjalnego wsparcia edukacyjnego, a także przeprowadzenie badania liczby KODA w placówkach edukacyjnych. Będę wdzięczny za poinformowanie mnie o podjętych w tej sprawie działaniach.

Załącznik: 1

Do wiadomości:

Pan Marek Michalak
Rzecznik Praw Dziecka
ul. Przemysłowa 30/32
00-450 Warszawa

---

³ Publikacja dostępna jest także w wersji elektronicznej pod adresem:
https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/CODA_innosc_nierozpoznana_calosc_0.pdf